

UDC 81-116.3:811.581.11+367.7

INTERSUBJECTIVE LEVEL OF STUDYING MODAL MARKERS IN MODERN CHINESE

Yu. Liubymova

PhD in Philology

Kyiv National Linguistic University

73, Velyka Vasylkivska str., Kyiv, 03150, Ukraine

The article deals with the concept of linguistic intersubjectivity in the context of the analysis of the functions of modal markers in modern Chinese. The research shows that the concept of intersubjectivity is currently a popular object of study in linguistics. Intersubjectivity is qualified as the highest degree of development of subjectivity, and is considered to be a mechanism of manifestation of the speaker's attitude to the recipient. Analysis of the category of intersubjectivity is another level of analysis of the category of modality. In this context the study of the epistemic modality becomes prior, as it reflects the individual position of the speaker in the speech, reveals the communicative intention. Studying the concept of intersubjectivity, the most important is not the analysis of the context itself, but the linguistic means that create it (language markers and expressions), as their main semantic or pragmatic meaning is to show the speaker's point of view and the speaker's attention to the addressee's feelings and thoughts. Thus, language markers, with modal markers (modal verbs, modal adverbs, modal particles) in particular, become a mechanism for expressing an awareness of the speaker about the attitude and beliefs of the listener.

The article presents an analysis of how modal markers through their basic function implement an additional (intersubjective) function. The article demonstrates different types of intersubjectivity (attitudinal, responsive and textual), as well as how this function is realized in the speech by means of language markers in modern Chinese. The research is devoted to the analysis of the connection between the concepts of subjectivity and intersubjectivity, and how modal markers serve this function, and also how the speaker's attitude to the situation is realized in the speech, and the listener becomes a full-fledged subject of the communicative process.

Keywords: Chinese, modality, linguistic intersubjectivity, subjectivity, modal marker.

ІНТЕРСУБ'ЄКТИВНИЙ ВИМІР ДОСЛІДЖЕННЯ МОДАЛЬНИХ МАРКЕРІВ У СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

Ю.С. Любимова

У статті досліджується концепція лінгвістичної інтерсуб'єктивності в контексті аналізу функцій модальних маркерів у сучасній китайській мові. Проаналізовано, що поняття інтерсуб'єктивності наразі є популярним об'єктом дослідження в межах лінг-

© 2021 Yu. Liubymova; Published by the A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies, NAS of Ukraine and the Ukrainian Association of Sinologists on behalf of The Chinese Studies. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

вістики, де постає як основа спільності й комунікації між суб'єктами, відношень «Я» і «Ти» на вербальному рівні. Із точки зору лінгвістики інтерсуб'єктивність кваліфікується як вищий ступінь розвитку суб'єктивності, її можна вважати механізмом вияву ставлення мовця до реципієнта. Аналіз категорії інтерсуб'єктивності є ще одним рівнем аналізу категорії модальності, функцією якої є вираження ставлення мовця до дійсності. У контексті дослідження лінгвістичної інтерсуб'єктивності пріоритетним є вивчення суб'єктивної модальності, адже вона відбиває у висловленні індивідуальну позицію мовця, розкриває комунікативний намір. У межах дослідження концепції інтерсуб'єктивності на найбільшу увагу заслуговує аналіз не самого контексту, а тих мовних засобів, які його створюють, тобто мовних маркерів і виразів, адже ці маркери суб'єктивності та інтерсуб'єктивності, основним смисловим чи прагматичним значенням яких є індексування ставлення або точки зору мовця та увага мовця до оцінки адресата (інтерсуб'єктивність). Отже, мовні маркери, зокрема модальні (модальні дієслова, модальні прислівники, модальні частки), є механізмом вираження цього усвідомлення мовцем ставлення та переконання слухача.

У статті подається аналіз того, як модальні маркери через свою базову функцію реалізують і додаткову (інтерсуб'єктивну). Модальні маркери використовуються для того, щоб показати, що мовець певною мірою сприймає якість судження або хоче, щоб якась дія була виконана. Модальні значення накладаються одне на одного в межах одного висловлення, модальні маркери доповнюють одне одного, посилюють значення одне одного.

У статті досліджуються різні види інтерсуб'єктивності (поведінкова, реакційна та текстова), а також те, як ця функція реалізується у мовленні за допомогою різнорівневих засобів сучасної китайської мови. Дослідження присвячено аналізу чіткого зв'язку понять суб'єктивності й інтерсуб'єктивності, вивченню того, як модальні маркери слугують цій функції, аналізу того, як у мовленні реалізується ставлення мовця до ситуації, а також того, як слухач стає повноцінним суб'єктом комунікативного процесу.

Ключові слова: китайська мова, модальність, лінгвістична інтерсуб'єктивність, суб'єктивність, модальний маркер.

Постановка проблеми. Мова і мислення є складниками комплексної концептуальної структури, в межах якої відбувається пізнання суб'єктом самого себе, навколишнього середовища й інших суб'єктів, що оточують його. Таким чином, можемо говорити про такі три виміри існування дійсності: об'єктивний (коли йдеться про існування дійсності незалежно від людської свідомості), суб'єктивний (коли йдеться про уявлення й міркування суб'єкта пізнання щодо навколишньої дійсності, його точку зору й переконання) та інтерсуб'єктивний (коли йдеться про взаємодію суб'єктів («Я» і «Ти»)), основу спільної комунікації [Шашкова, Злочевська 2011, 30–31]. І якщо поняття об'єктивності й суб'єктивності є ретельно вивченими, то дослідження поняття інтерсуб'єктивності лише набирає обертів, адже вперше питання про неї було порушено Е. Гуссерлем у середині ХХ ст. у контексті філософської думки про те, що «кожен суб'єкт має власну модель світу, залежну від його особистого досвіду, що може стати набутком іншого під час міжособистісного спілкування» [Ковалів 2007, 430]. Поняття інтерсуб'єктивності нині досліджується і в межах лінгвістики, де постає як основа спільності й комунікації між суб'єктами, відношень «Я» і «Ти» на вербальному рівні. Із точки зору лінгвістики інтерсуб'єктивність можна інтерпретувати як вищий ступінь розвитку суб'єктивності, адже вона не є самостійно утвореним механізмом. Та-

ким чином, якщо інтерпретувати суб'єктивність як механізм вияву ставлення мовця до ситуації, то інтерсуб'єктивність можна вважати механізмом вияву ставлення мовця до реципієнта. Це є ще одним рівнем можливого аналізу категорії модальності, яка оперує поняттям суб'єктивності як основним (йдеться про суб'єктивну (епістемічну) модальність), адже виражає ставлення мовця до дійсності.

Аналізуючи функціонально-семантичне поле модальності в сучасній китайській мові [Любимова 2016], ми дослідили, що для китайської мови релевантним є тлумачення суб'єктивної модальності як семантичної категорії, представленій в мовленні різнорівневими засобами, що беруть участь у передаванні змісту висловлення, де важливу роль відіграють такі фактори, як інтерпретаційний компонент мовця, а також контекст. У комунікативному виборі мовця в китайській мові істотну роль відіграє реалізація мовцем різних одиниць у мовленні, можливостей вибору для передання різних відтінків смислу, можливостей розподілу смислового навантаження між значеннями мовних засобів, контекстуальної, ситуативної інформації з урахуванням точки зору мовця. Отже, наразі інтерес становить дослідження того, як здійснюється комунікативний вибір мовця в тій чи тій ситуації, як він розподіляє смислове навантаження на свою репліку, як передаються різні відтінки смислу не лише з точки зору ставлення мовця до ситуації (суб'єктивність), а й із точки зору того, як взаємодіють мовець і слухач під час комунікації, на яку реакцію від слухача очікує мовець (інтерсуб'єктивність).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як було зазначено вище, проблематика тлумачення поняття інтерсуб'єктивності бере свій початок із 30-х років ХХ ст. у роботах Е. Гуссерля (рефлексія через рефлексію), М. Мерло-Понті (взаємозамінюваність кутів зору «Я» й «Інших»), Ж.П. Сартра (відношення фундаментального конфлікту несумісних свобод між окремими свідомостями) тощо [Ковалів 2007, 430]. Б. Вальденфельс постулює, що універсальною інтерсуб'єктивністю є людство, а інтерсуб'єктивність є поняттям, що означає спільну об'єктивну основу досвіду різних суб'єктів, незалежно від особистісних властивостей та ситуацій здобуття цього досвіду [Вальденфельс 2002, 130].

Одним із перших над питанням інтерсуб'єктивності в лінгвістичній площині почав замислюватися Е. Бенвенист, який уважав, що незалежно від того, йдеться про мовця чи про слухача, всі учасники процесу вербальної комунікації є її суб'єктами, кожен із них усвідомлює, що інші учасники дискурсу також є його суб'єктами. Таким чином, дихотомія «мовець – слухач» і є виявом інтерсуб'єктивності, яка, своєю чергою, є основною умовою встановлення вербальної комунікації [Бенвенист 1974, 292–294]. Не зайвим буде згадати тлумачення науковцем інтерсуб'єктивності як «двосторонньої суб'єктивності, яка тільки й робить мовну комунікацію можливою» [Бенвенист 1974, 300].

Ще одним із фундаторів досліджень лінгвістичної інтерсуб'єктивності можна вважати Д. Девідсона, який постулював, що мова і мислення разом зі світом є частинами єдиної концептуальної інтерсуб'єктивної структури, оскільки будь-яка реальність, як об'єктивна, так і суб'єктивна, формується й підтримується через мову й інтерпретацію. На його думку, інтерсуб'єктивність є корінною основою мислення, тому мова, яку розуміють як інтерсуб'єктивне вироб-

ництво значень, передує всьому, адже доки ми не вступимо в комунікацію, ми не маємо чіткої картини світу [Озадовська 2007, 63].

Подальші розвідки категорії інтерсуб'єктивності пов'язані з дослідженнями Е. Трауготт [Traugott 2010], А. Верхагена [Verhagen 2005] і Я. Нуйца [Nuyts 2001]. Зазначені вчені з різних точок зору аналізували цю категорію, при цьому їхні дослідження мали таку спільну рису: важливою особливістю категорії інтерсуб'єктивності є взаємодія мовця зі слухачем у процесі комунікації.

Китайські лінгвісти останніми десятиліттями теж почали цікавитися аналізом інтерсуб'єктивного виміру сучасних лінгвістичних досліджень, вивчаючи при цьому тлумачення категорії інтерсуб'єктивності, її підтипи тощо. Так, наприклад, лінгвіст Дін Цзянь наголошує на тому, що інтерсуб'єктивність пов'язана з орієнтованими на слухача мовними організаціями й виразами, а мовця турбує не лише ставлення слухача до дискурсу, а і його [слухача] власне розуміння дискурсу. Загалом, китайські лінгвісти сходяться на думці, що основною рисою поняття інтерсуб'єктивності є “对听话人的关注” – увага до слухача [丁 2019, 33].

За останні два десятиліття інтерсуб'єктивність поступово стала входити до кола сучасних лінгвістичних розвідок, проте і досі точаться дискусії докола тлумачення концепції цієї категорії. Утім логічним є її зв'язок із поняттям суб'єктивності і, відповідно, категорією модальності. Загальновідомо, що мова відображає дійсність опосередковано, через свою структуру. Основною функцією модальності є комунікативна функція висловлення, що реалізується в реченні за допомогою низки різнорівневих модальних маркерів. Комунікація передбачає наявність мовця і слухача, незалежно від того, чи це розмова двох друзів у кафе, прослуховування студентами лекції викладача, читання сусідом об'яви у під'їзді про те, що не можна голосно кричати після 23.00. А завданням учасників комунікативного процесу є не лише показати своє ставлення до ситуації, а й знайти порозуміння з іншими суб'єктами цього процесу, досягши, таким чином, поставленої мети.

Формулювання мети. З огляду на проаналізоване вище, постає питання того, як модальні маркери можуть функціонувати не лише у межах суб'єктивності, тобто презентуючи ставлення мовця до ситуації, а і як вони функціонують як механізм інтерсуб'єктивності – вияв уваги до слухача.

Отже, мета статті – дослідити інтерсуб'єктивний аспект функціонування модальних маркерів у сучасній китайській мові.

Виклад основного матеріалу дослідження. За основу візьмемо ідею про те, що використання мови тісно пов'язане з основною здатністю людини до когнітивної координації з іншими. Згідно з дослідженнями [Verhagen 2005, 8-9], якщо дитина тварини подає певний звуковий сигнал у разі нападу на неї хижака, навіть якщо заклик є видовим, немає підстав стверджувати, що його значення полягає в тому, щоб відлякувати хижака. Метою продукування такого заклику є те, щоб мати маленької дитини (яка зацікавлена в її виживанні) діяла найбільш ефективно для інтересів своєї дитини, яка використовує здатність матері оцінювати ситуацію та поведінку. Таким чином, загально визнано, що сигнали тварин модулюють прийняття рішень реципієнтами сигналів.

Безумовно, описова функція людської мови набагато перевершує аналогічну функцію передавання інформації у тваринному світі, але й людська мова не

обмежується здатністю передання інформації. Людська мова також функціонує для того, щоб регулювати поведінку реципієнтів й оцінювати її. Фактично, залучення до когнітивної координації зводиться до того, що той, хто говорить/пише, робить спробу вплинути на чужі думки, установки чи навіть безпосередню поведінку, а для реципієнта це полягає у з'ясуванні того, який саме вплив намагається здійснити мовець на нього й вирішити, погодитися з ним чи ні.

Люй Шусян, замислюючись над тим, що є основою успішної комунікації чи написання якогось тексту, надзвичайно влучно зауважив, що донесення сенсу залежить не стільки від автора слів, скільки від реципієнта, тобто користування інструментом людської комунікації – мовою – залежить від усіх учасників комунікації, а не тільки від автора слів [呂 2018, 214]. Таким чином, дослідження користування мовою як інструментом комунікації всіма суб'єктами цього процесу пов'язане з вивченням творення механізму інтерсуб'єктивності з лінгвістичної точки зору.

Як було проаналізовано вище, вивчення поняття інтерсуб'єктивності є сучасним напрямом лінгвістичних розвідок, проте за декілька десятиліть уже встигли сформуватися різні тлумачення цієї концепції. Так, А. Верхаген [2005] вважає, що мова – це не лише (або не основний) інструмент передання інформації, а й інструмент поєднання, розмежування та коригування змісту поглядів суб'єктів комунікації, адже мовець та слухач можуть по-різному переживати та осмислювати навіть один і той самий об'єкт. Таким чином, кінцевою метою мовного спілкування є вплив на думки, ставлення інших чи виклик певної поведінки. Підсумовуючи, зазначимо, що А. Верхаген убачає концепцію лінгвістичної інтерсуб'єктивності у когнітивній співпраці мовця й реципієнта.

Я. Нуйц [2001], досліджуючи інтерсуб'єктивність, порушує питання модальності, зазначаючи, що в цьому контексті варто говорити про суб'єктивну модальність, яка повністю базується на особистих переконаннях оратора щодо змісту висловлення. Інтерсуб'єктивність, на думку автора, полягає в тому, щоб показати слухачеві, що позиція мовця не є ізольованою і обмеженою лише ним, або припустити, що мовець і слухач мають схожі думки.

Ми погоджуємося з Я. Нуйцем у тому, що аналіз інтерсуб'єктивності має бути пов'язаний з аналізом суб'єктивної модальності. Загалом, модальність складається з об'єктивної і суб'єктивної модальності, де об'єктивна модальність реалізується в значеннях реальності/ірреальності, а суб'єктивна є ситуативною модальністю, що конкретизує значення реальності / ірреальності стосовно дійсності, можливості, необхідності, бажаності тієї чи тієї дії. Об'єктивна модальність виражає відношення висловлення до дійсності з точки зору фактичності/контрфактичності, тобто об'єктивно-модальне значення є в будь-якому реченні. Це повідомлення реального характеру, в достовірності яких мовець впевнений, адже вони є фактом констатації дійсності. Суб'єктивна модальність накладається на об'єктивну модальність, у результаті чого виникає значна різноманітність основних і другорядних модальних значень у межах кожної окремої репрезентації, що залежить від індивідуальної позиції мовця і містить «людський чинник».

На думку Я. Нуйца [2001], кодування інтерсуб'єктивності у репліці диктується суто наявністю відповідної необхідності, тобто не має бути обов'язковою під час комунікації. Наприклад:

-
- 1) 我觉得明天要下雨。 *Гадаю, завтра піде дощ.*
 - 2) 很有可能明天要下雨。 *Цілком імовірно, що завтра дощитиме.*
 - 3) 明天要下雨了。 *Завтра має піти дощ.*

У 1) ми можемо побачити суб'єктивний намір мовця висловити свою думку й припущення. У 2) ми можемо побачити інтерсуб'єктивний намір мовця, адже він не використовує жодних показників першої особи, натомість без прив'язки до особи використовує вставну фразу «цілком імовірно», тим самим очікує на реакцію реципієнта, залучаючи його до розмови. У 3) ми можемо побачити «нейтральну модальність» можливості.

На окрему увагу заслуговують розвідки Е. Трауготт [Traugott 2010, 3] щодо понять суб'єктивності й інтерсуб'єктивності. На її думку, в загальному сенсі сам факт спілкування з іншою людиною неодмінно пов'язаний із загальною інтерсуб'єктивністю, адже «Я» частково формується шляхом концептуалізації «Ти» – іншого члена комунікативної дихотомії, а комунікативний дискурс є успішним лише за умови, що мовець звертатиме увагу на потреби реципієнта, тобто відбуватиметься «взаємне управління». На думку авторки, інтерсуб'єктивність є контекстом, у якому відбуваються мовні зміни і якому мовні зміни сприяють. При цьому авторка постулює, що на найбільшу увагу заслуговує не аналіз самого контексту, а тих мовних засобів, що його створюють, тобто мовних маркерів і виразів, адже ці маркери суб'єктивності та інтерсуб'єктивності, основним смисловим чи прагматичним значенням яких є індексування ставлення або точки зору мовця (суб'єктивність) та увага мовця до оцінки адресата (інтерсуб'єктивність). І якщо суб'єктивність – це спосіб природних мов за своєю структурою та нормальним функціонуванням забезпечувати вираження мовцем себе та своїх власних установок та переконань, то інтерсуб'єктивність – це те, як природні мови за своєю структурою та нормальним функціонуванням забезпечують вираження мовцем свого усвідомлення про ставлення та переконання реципієнта, особливо їхнього «обличчя» або «самооцінки». Отже, мовні маркери, зокрема модальні (модальні дієслова, модальні прислівники, модальні частки), є механізмом вираження цього усвідомлення мовця про ставлення та переконання слухача. Наприклад:

- 4) 咱们去公园吧! – *А давай ми з тобою підемо у парк!*

У 4) мовець використовує одразу декілька маркерів інтерсуб'єктивності: займенник спільної особи 咱们 «ми з тобою» та спонукальну модальну частку 吧, які також, окрім того, що реалізують суб'єктивну модальність імперативності, вказують і на інтерсуб'єктивні наміри: мовець використовує займенник спільної особи, щоб його слова не виглядали як наказ, адже до дії залучаються не лише слухач, а й сам мовець; а також використовує імперативну частку 吧, яка реалізує у мовленні значення поради чи пропозиції і має пом'якшувальну функцію.

На думку лінгвіста Діна Цзяня [2019, 346], фундаментальне розуміння функціональної лінгвістики полягає в тому, що формування правил мовної структури залежить від вимог соціальної комунікації. Аналіз інтерсуб'єктивності підтверджує, що статус слухача в ролі суб'єкта підкреслює взаємодію між мовцем і реципієнтом, пояснює комунікативну мотивацію, яка лежить в основі мовних явищ. Автор уважає, що різні погляди на сутність поняття інтерсуб'єктивності

об'єднує розуміння її як «увага до слухача»: мовець піклуватиметься про те, чи викликатимуть зміст і спосіб висловлювання у слухача огиду чи неприємність, чи загрожуватиме це особі слухача, завдаватиме шкоди його суспільному іміджу та чи не заважатиме слухачеві точно зрозуміти, що саме хоче донести мовець, чи розділяє слухач думки мовця тощо. Таким чином, визначальною рисою механізму інтерсуб'єктивності є підтримка стосунків між суб'єктами комунікації і забезпечення безперервного розвитку комунікативного процесу.

Отже, підсумовуючи проаналізовані вище наукові здобутки, зауважимо, що інтерсуб'єктивність є умовою взаємодії й передання знання між суб'єктами комунікації, а мовні маркери, зокрема модальні, є засобом творення цього інтерсуб'єктивного контексту.

Ми вважаємо, що інтерсуб'єктивний вимір дослідження модальності є ще однією можливістю аналізу цієї категорії в сучасній китайській мові, а також її складників – різнорівневих засобів реалізації цієї семантики. На користь нашої думки свідчать і розвідки Сюй Цзіннін щодо категорії модальності в сучасній китайській мові [2008, 4–10]. У своїй роботі авторка послуговується напрацюваннями Е. Трауготт щодо сутності концепції інтерсуб'єктивності, а також досліджує граматикалізовані модальні маркери, які сприяють формуванню інтерсуб'єктивності в процесі комунікації. Із-поміж іншого, Сюй Цзіннін виокремлює модальні частки як один з основних спеціалізованих механізмів інтерсуб'єктивності в сучасній китайській мові (на відміну від європейських мов) [徐2008, 21].

У контексті дослідження концепції лінгвістичної інтерсуб'єктивності пріоритетним для нас є вивчення суб'єктивної (епістемічної) модальності, адже вона відбиває у висловленні індивідуальну позицію мовця, розкриває комунікативний намір, тому не перебуває в опозиції з деонтичною модальністю, пов'язаною з явищами об'єктивної дійсності, крім того, вона передуює інтерсуб'єктивності, яка є наслідком першої [Traugott 2010, 3]. У межах категорії модальності у сучасній китайській мові виокремлюють такі модальні значення, як можливість, необхідність, достовірність, оптативність, імперативність [Любимова 2016], а розподіл значень здійснено на основі вивчення основних формальних засобів реалізації модальності – модальних модифікаторів (дієслів, прислівників, часток).

Ключовими засобами реалізації вказаних значень є:

семантика можливості: потенційний спосіб дієслова та модальні дієслова можливості 能, 会, 可以;

семантика необхідності: модальні дієслова необхідності, зобов'язання, а також модальні прислівники з аналогічною семантикою 应该 (应 / 该), 要, 需要, 得, 必, 须, 必须, 一定, 当, 宜, 欲, 肯 тощо;

семантика достовірності: модальні прислівники зі значенням достовірності (当然, 显然, 自然, 确实, 真的), модальні дієслова можливості і необхідності у вторинній функції, потенційний спосіб дієслова, модальні фрази, що імпліцитно й експліцитно вказують на певний ступінь достовірності (十有八九, 不一定, 那可没准儿, 不敢肯定), а також аналогічні рамкові конструкції на позначення думки мовця, звороти, що використовуються мовцем для певного судження чи оцінки (我看, 我想, 我觉得, 我认为), модальні частки;

семантика оптативності: модальні дієслова із семантикою бажання (愿意, 惟愿, 但愿, 宁可, 宁肯, 宁愿), а також спеціальні синтаксичні умовні й порівняльні конструкції, модальні частки.

семантика імперативності: імперативні дієслова (请, 要求, 请求, 劝, 让, 叫, 使, 允许, 容许, 准许, 禁止), синтаксична конструкція з прийменником 把/ 将, заперечний прислівник 别, заперечний прислівник 不 у сполучі з низкою модальних дієслів можливості, модальні частки.

Загалом, зазначені маркери використовуються для того, щоб показати, що мовець певною мірою сприймає якість судження (можливість, необхідність, достовірність) або хоче, щоб якась дія була виконана (оптативність, імперативність). Зазвичай модальні значення накладаються одне на одного в межах одного висловлення, модальні маркери доповнюють одне одного, посилюють значення одне одного в гармонійній комбінації. Наприклад:

5) 他不一定能来。 *Не факт, що він зможе прийти.*

У 5) реалізується значення зовнішньої недеонтичної можливості (відображає певну можливість, зумовлену збігом обставин, також може мати узуальний характер, тобто зумовлюється певним об'єктивним станом речей) за допомогою модального дієслова 能, тоді як семантика низького рівня ймовірності ситуації виражається через маркер 不一定.

6) 你无妨再次给她打电话介绍这个情况吧。 *Ти б краще зателефонував їй і розповів про це.*

У 6) формально реалізується семантика бажання мовця з елементами спонування. Таке бажання спрямоване на співрозмовника й містить елементи спонування, адже сам мовець хоче, щоб певна ситуація відбулася, і спонукає співрозмовника (найчастіше виражається займенниками другої особи) виконати його бажання. Зазвичай це не наказ, а пом'якшена форма, завуальоване спонування, порада, яка у цьому прикладі ще додатково реалізується за допомогою модальної частки 吧. У цьому прикладі вже також можемо прослідкувати й інтерсуб'єктивний характер висловлення, адже спонування є завуальованим під бажання мовця, під його пораду слухачеві, а пом'якшеність такої форми свідчить про згадану вище «увагу до слухача», увагу до того, як він сприйматиме цю репліку.

Як свідчать дослідження [丁 2019, 337–340], виокремлюють три типи інтерсуб'єктивності, в межах яких можуть виникати комунікативні ситуації: 态度型 (*attitudinal*) поведінкова, 回应型 (*responsive*) реакційна та 篇章型 (*textual*) текстова.

Поведінкова інтерсуб'єктивність пов'язана з думкою мовця щодо слухача або ж щодо стосунків між мовцем і слухачем. Отже, йдеться про те, що мовець замислюється над тим, як слухач сприймає інформацію і яке ставлення має щодо неї. Розглянемо на прикладах:

7) 明天会议PPT, 你先准备一下。 *Підготуй презентацію на завтрашнє засідання.*

8) 明天会议PPT, __先准备一下。 *Треба підготувати презентацію на завтрашнє засідання.*

9) 明天会议PPT, 我们先准备一下。 *Давай підготуємо презентацію на завтрашнє засідання.*

У 7) бачимо імперативну ситуацію наказу, в якій безпосередньо вказано особу (друга особа однини – ти 你), на яку направлено волевиявлення щодо

виконання певної дії (підготовки презентації). Зазвичай у таких імперативних реченнях, де відсутнє формальне вираження семантики спонукання за допомогою модальних маркерів, форма наказу додатково реалізується за допомогою спонукальної інтонації. У 8) у структурі речення взагалі відсутня вказівка на особу, яка має виконати дію, що одразу надає пом'якшення спонукальному характеру висловлення. Фактично, виконавець дії не вказується, що дає простір для обговорень і для вибору у слухача і мовця щодо того, хто її виконуватиме. У 9) вказано першу особу множини (*ми 我们*), використання якої одразу залучає й мовця до виконання цієї дії, що дає можливість слухачеві відчувати, що мовець теж є учасником цієї дії і перебуває на одній позиції зі слухачем. Така форма є більш тактовною, ніж у 7).

Реакційна інтерсуб'єктивність пов'язана з наміром мовця викликати певну реакцію в слухача. Будь-яка комунікація є результатом взаємодії декількох суб'єктів, які висловлюють свої думки, тобто мовцем може стати в будь-який момент будь-хто із суб'єктів. Таким чином, завдання мовця – взаємодіяти зі слухачем, щоб «передати» йому роль мовця в процесі комунікації, викликавши для цього необхідну реакцію. Розглянемо на прикладі:

10) А: 我敢打赌她不会按时到的, 你说呢? Я *готовий посперечатися, що вона не прийде вчасно, що скажеш?*

В: 那倒是! *Це точно!*

А: 咱们打个电话问问她, 好吗? *Давай зателефонуємо їй дізнаємося, а?*

В: 好, 我来打. *Добре, давай я наберу її.*

У 10) у першій репліці мовець А висловлює високий ступінь впевненості в тому, що дія не відбудеться, для цього застосовується низка модальних маркерів, а саме: модальна фраза (敢打赌), що свідчить про впевненість мовця, модальний прислівник у заперечній формі 不会 (ситуації з низьким рівнем імовірності), а далі застосовує сталу фразу 你说呢 (*що скажеш?*), щоб отримати реакцію від слухача (В), про яку він не знає, а також для підтвердження думки мовця слухачем. У цьому разі важливу роль відіграє модальна частка 呢, яка несе функцію розпитування, досконального вивчення проблеми з боку мовця і спонукає слухача (В) відреагувати відповідним чином. Мовець В реагує, підтверджуючи думки мовця А, при цьому застосовується модальна фраза (那倒是), яка виражає згоду з думкою співрозмовника та підтвердження того, що ситуація достовірна. Отримавши підтвердження своїх думок, мовець А розвиває ситуацію далі, висловлюючи своє бажання зателефонувати й підтвердити їхні зі співрозмовником думки. При цьому використовується займенник спільної особи 咱们 (*ми з тобою*), який пом'якшує спонукання слухача до дії, як це подібно було представлено у прикладі 9). Пом'якшення спонукання також здійснюється за допомогою редуплікації дієслова (问问), тим самим для слухача репліка звучить у вигляді ввічливого запрошення чи поради, пропозиції. На користь такого вигляду також слугує речення-запит 好吗?, що містить прохання і дає можливість вибору слухачеві, хто здійснюватиме дію.

Текстова інтерсуб'єктивність направлена на розуміння слухачем того, що презентував мовець, адже суб'єктивне значення тексту також орієнтоване на слухача і слугує для того, щоб залучити слухача до інтеракції, ініціювати комунікацію між суб'єктами й допомогти слухачеві зрозуміти, про що йдеться. Проаналізуємо на прикладах:

11) 目前就业难, 不过, 有可能找到工作。Зараз достатньо складно з робочими місцями, проте, можливо знайти роботу.

12) 目前就业难, 不过, 找到工作不是不可能的。Зараз достатньо складно з робочими місцями, проте, знайти роботу не є неможливим.

У 11) і 12) бачимо, що перша частина речення дає підставу зробити висновок про те, що й не варто пробувати шукати роботу, адже зараз із цим доволі складно, тому слухач може сприйняти цю інформацію як те, що і не треба пробувати. Проте сенс другої частини 11) і 12) по-різному впливає на слухача і на його розуміння ситуації загалом: у 11) йдеться про загальну зовнішню недеонтичну можливість, яка зумовлена об'єктивним станом речей; перша і друга частини висловлення не вступають у сильну опозицію між собою. У 12), навпаки, за рахунок подвійного заперечення модального модифікатора відбувається акцентуація цієї можливості, дві частини висловлення вступають в опозицію, чим привертають увагу слухача, спонукають його до дії. Фактично, у 12) подвійне заперечення провокує слухача на думку, що те, що було сказано в першій половині фрази («зараз достатньо складно з робочими місцями...»), не є істинним, тому варто спробувати шукати. Таким чином, хоча й існує думка про те, що *ствердження=подвійне заперечення*, все ж таки інтерсуб'єктивний намір у них є різним за своїм ефектом на слухача.

Зауважимо також, що в дослідженнях Е. Трауготт [2010, 30] натрапляємо на думку про те, що інтерсуб'єктивний намір залучає у мовлення використання ввічливих виразів, які логічно є найбільш експліцитним і чітким виявом ставлення мовця до слухача і уваги до слухача. До складу таких виразів доволі часто входять імперативні дієслова 请, 求, 请求, 愿, 劝, 敬请, 有请, 敬希, 祈, 希望 тощо, іноді через спонукальні дієслова 让 / 叫 у реченнях-запитах дозволу, а також через вирази 劳驾, 借光, 偏劳, 不好意思, 麻烦您 тощо. Наприклад:

13) 现在请你先回厂去。 *Ти зараз, будь ласка, повертайся на завод.*

14) 劳驾, 让我出去。 *Перепрошую, дозвольте мені вийти.*

У зазначених прикладах за допомогою модальних модифікаторів реалізується ставлення мовця як до ситуації (волевиявлення), так і до слухача – у ввічливій манері.

Розглянемо ще один приклад:

15) А: 大叔, 你们吃过饭没有? 。 *Дядечку, а ви вже їли?*

В: 你还没有吃饭吧? *А ти, напевно, ще не їв нічого?*

У 15) мовець А виражає припущення про те, чи їв уже слухач, при цьому можемо спостерігати реакційну інтерсуб'єктивність, яка реалізується за допомогою афірмативно-негативної форми запитання в реченні (吃过饭没有) і спонукає мовця В взяти участь у комунікації. До того ж має місце й текстова інтерсуб'єктивність: мовець А, запитуючи у мовця В про те, чи їв уже він, насправді має наштотхнути мовця В на думку, що мовець А ще нічого не їв і варто запросити його поїсти. Таким чином, мовець В вступає у діалог із припущенням про те, що мовець А голодний, використовуючи при цьому один із засобів реалізації модальності достовірності – спонукальну модальну частку 吧. Її базова модальна функція – вказати на невпевненість мовця у достовірності певної ситуації, інтерсуб'єктивна функція – пом'якшити висловлення, виразити повагу до слухача.

З огляду на те, що всі суб'єкти комунікації можуть по-різному осмислювати об'єкт і мають при цьому взаємодіяти в контексті цієї комунікації, дослідження мовних засобів, зокрема модальних маркерів, у сучасній китайській мові в аспекті здатності реалізувати інтерсуб'єктивність, тобто робити комунікацію комунікацією – обміном думками між суб'єктами цього процесу, постає важливою проблемою для сучасних лінгвістичних розвідок. Проаналізований вище матеріал дає змогу говорити про те, що прослідковується чіткий зв'язок понять суб'єктивності й інтерсуб'єктивності як наступного (вищого) рівня вияву першої, а також вивчення того, як модальні (суб'єктивні) маркери слугують цій функції, дозволить дослідити не лише те, як у мовленні реалізується ставлення мовця до ситуації, а й те, як слухач стає повноцінним суб'єктом комунікативного процесу.

Висновки. Проаналізоване вище дає нам змогу під новим кутом подивитися на ретельно досліджену категорію суб'єктивності й ознайомитися з сутністю концепції лінгвістичної інтерсуб'єктивності. Зазначена концепція постає як взаємодія між суб'єктами пізнання, їхня спільність і обмін знаннями й думками. На сучасному етапі дослідження лінгвістичної інтерсуб'єктивності, зокрема, в сучасній китайській мові, набирають обертів, тому тема потребує подальших всебічних розвідок, а одним із напрямів вивчення представленості цієї категорії в сучасній китайській мові постає аналіз модальних маркерів у контексті реалізації функції інтерсуб'єктивності в процесі комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

- Бенвенист Э. Общая лингвистика. Москва : Прогресс, 1974. 447 с.
- Вальденфельс Б. Вступ до феноменології. Київ : Альтерпрес, 2002. 176 с.
- Ковалів Ю.І. Літературознавча енциклопедія. Том 1. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. 607 с.
- Любимова Ю.С. Функціонально-семантичне поле модальності в сучасній китайській мові : дис. ... канд. філол. наук. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2016. 205 с.
- Озадовська Л.В. Парадигма діалогічності в сучасному мисленні. Київ: Парапан, 2007. 164 с.
- Шашкова Л.О., Злочевська М.В. Діалогічний вимір гуманітарного знання. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2011. 176 с.
- Nuyts J. Subjectivity as an evidential dimension in epistemic modal expressions. *Journal of pragmatics*. 2001. Vol. 3. № 33. P. 383–400.
- Traugott E.C. (Inter)subjectivity and (inter)subjectification: A reassessment. *Subjectification, Intersubjectification and Grammaticalization* / edited by Davidse K., Vandelanotte L. & Cuyckens H. Berlin, New York: De Gruyter Mouton, 2010. P. 1–42.
- Verhagen A. *Constructions of intersubjectivity. Discourse, syntax and cognition*. New York: Oxford University Press, 2005. 244 p.
- 丁健. 语言的“交互主观性”——内涵、类型与假说. *当代语言学*. 2019. 第21圈. 第3期. 333-349页.
- 吕叔湘, 朱德熙. *语法修辞讲话*. 北京: 商务印书馆, 2018. 416 页.
- 徐晶凝. *现代汉语话语情态研究*. 北京: 昆仑出版社, 2008. 387 页.

REFERENCES

- Benvenist E. (1974), *Obshchaya lingvistika*, Progress, Moskva.
- Kovaliv Ū.Ī. (2007), *Literaturoznavča enciklopediâ. Tom 1*, Vidavničij centr «Akademiâ», Kiïv.
- Lûbimova Ū.S. (2016), *Funkcional'no-semantične pole modal'nosti v sučasnij kitajs'kij movi: dis...kand. filol. nauk*, Kiïvs'kij nacional'nij uniwersitet imeni Tarasa Ševčenka. Kiïv.
- Ozadovs'ka L.V. (2007), *Paradigma dialogičnosti v sučasnomu mislenni*, Parapan Kiïv.
- Šaškova L.O. and Zločevs'ka M.V. (2011), *Dialogičnij vimir gumanitarnogo znannâ*, Vidavničij dim «Profesional», Kiïv.
- Nuyts J. (2001), Subjectivity as an evidential dimension in epistemic modal expressions, *Journal of pragmatics*, Vol. 3, № 33, pp. 383-400.
- Traugott E.C. (2010), “(Inter)subjectivity and (inter)subjectification: A reassessment”, in Davidse, K., Vandelanotte, L. & Cuyckens, H. (Ed.), *Subjectification, Intersubjectification and Grammaticalization*, De Gruyter Mouton, Berlin, New York, pp. 1–42.
- Verhagen A. (2005), *Constructions of intersubjectivity. Discourse, syntax and cognition*, Oxford University Press, New York.
- Ding Jian (2019), Yuyande “jiaohuzhuguanxing” – neihan, leixing yu jiashuo, *Dangdai yuyanxue*, Vol. 21, № 3, pp. 333–349.
- Lü Shuxiang, Zhu Dexi (2018), *Yufa xiuci jianghua*, Shangwu yinshuguan, Beijing.
- Xu Jingning (2008), *Xiandai hanyu yuhua qingtai yanjiu*, Kunlun chubanshe, Beijing.

Стаття надійшла до редакції 13.08.2021